

## **Forum „Izazovi u primjeni Zajedničke poljoprivredne politike“**

**3. rujna 2016. godine s početkom u 10 sati  
u hotelu Valamar Diamant, (dvorana Ružmarin)  
Brulo 1, Poreč**

**Dekan Agronomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, prof. dr. sc. Zoran Grgić:  
*Financijske posljedice primjene vakcinacije stoke u RH u odgovoru na bolest „kvrjava koža“***

### Uvod

Bolest kvrgave kože goveda nije ni nova ni nepoznata bolest. Poznata je od kraja 20-ih godina prošlog stoljeća kad je zabilježena u Zambiji, a do 1990-tih godina već je došla do sjevera afričkog kontinenta (Egipat i Izrael). Od prošle godine je ozbiljna prijetnja EU nakon pojave u Grčkoj, gdje se razvila nakon prve pojave u Turskoj 2013. godine. Posljedice ove bolesti prije korištenja cjepiva u Africi bile su velika smrtnost goveda (i do 90%) te značajni pad proizvodnje mlijeka, kao i prirasta mesa. Problem kod oboljenja je što se simptomi mogu ponovo pojavljivati na istoj životinji nakon nekoliko mjeseci početnih znakova bolesti i njenog oporavka. Osim što se time smanjuje proizvodnja na farmi kod početne zaraze, vrlo je teško planirati poslovanje farme očekujući neće li se i u sljedećoj laktaciji odnosno proizvodnji teladi dogoditi isto. Kroz povijest razvoja i stalnog praćenja ovog oboljenja došlo je do određenih promjena ekonomskih obilježja, pa se tako drži opravdanim rizik oboljenja 40 do 50% stada od kojeg će gotovo polovica uginuti, a kod ostalih grla će na mliječnoj farmi nekoliko mjeseci izostati mužnja. Uz to, ekonomski je gubitak i izostanak teljenja, kao i vrlo moguće izlučivanje grla već sljedeće godine. U praksi su se primjenjivala dva osnovna načina borbe protiv ove katastrofe za govedarstvo. Jedno je neškodljivo uklanjanje svih životinja u stadima gdje bi se virus pojavio, a drugo je preventivno cijepljenje. Ukloniti sve životinje pri pojavi zaraze u stadu bilo je više nego ekonomski opravdano dok se pokušavalo spriječiti širenje bolesti koja je ubijala do 90% stada u afričkim zemljama vrlo ekstenzivne proizvodnje. U novije vrijeme se zbog dvostruko manje zaraze i smrtnosti goveda, kao i povećanja vrijednosti proizvodnje na farmi u afričkim zemljama opravdano primjenjuje preventivno cijepljenje grla i prihvaćanja novog proizvodnog rizika u govedarstvu – ekonomskog gubitka oko 15 USD po odraslom grlu (4 USD cjepivo+11 USD gubitak od 1 do 3% na proizvodnji mlijeka i prirasta mesa). Odnos koristi i troškova mjeri se troškom od 15 USD po grlu kod takvog pristupa, u odnosu na rizik prepuštanja slučaju hoće li farma proći bez oboljenja ili će gubici proizvodnje oboljelog stada biti preko 30% ili preko 300 USD po grlu. Kako je u Europi vrijednost proizvodnje po grlu puno veća nego u Africi, rizik štete od oboljenja je također veći, pa je u neposredno ugroženim zemljama članicama kao što je Hrvatska ekonomski moguće opravdana mjera (pred)cijepjenja životinja u odnosu na početnu namjeru Europske komisije da se širenje bolesti spriječi uklanjanjem svih grla u zaraženim stadima i na području 3 km oko njih, dok bi se cijepljenje provodilo u krugu od 25 km od zaraženog stada. Preventivno cijepljenje je već propisana metoda u nas, na koju se odlučilo resorno ministarstvo, pa treba razmotriti ekonomiku proizvodnje na farmama i utvrditi pravično obeštećenje uzgajivačima, ako zbog nje dolazi do dodatne štete u govedarstvu. Sustavno preventivno cijepljenje goveda u nas je doneseno vrlo brzo bez dovoljne obaviještenosti stručne i sveukupne javnosti, a nije sukladno praksi EU, što unatoč mogućoj opravdanosti mjere izaziva određeni otpor. Obveza provedbe ne znači i njenu opravdanost. Detaljnije objašnjenje cijelog sustava i činitelja sustava pomogla bi većoj učinkovitosti mjere i ona se ne bi dovodila u pitanje u stručnoj javnosti koja upozorava na slične dosadašnje mjere i aktivnosti koje nisu u punoj mjeri obeštetile proizvođače i dijelom su odgovorne za njihov slabiji gospodarski položaj. Neki od problema sustavnog preventivnog cijepjenja odraslih goveda koji mogu dodatno ugroziti gospodarski položaj govedarstva u Hrvatskoj su: opravdanost primjene na kraju ljetnog razdoblja i na

cjelokupnom stočnom fondu, utjecaj na dohodak sektora i proizvođača, te ukupni odnos troškova i koristi ove metode u odnosu na mjere koje su prihvaćene u EU.

#### Troškovi i koristi mjere cijepljenja u Hrvatskoj

Hrvatska s nešto manje od 450 tisuća goveda, u situaciji kada je govedarstvo i mliječno i mesno u velikoj krizi teško si može priuštiti još neki krivi korak u operativnim aktivnostima u ovom sektoru. Time je važniji problem ovog oboljenja i našeg pristupa njegovoj pojavi na samim granicama naše zemlje. Važan je ponajprije problem koncepcije borbe protiv bolesti – EU strategija ili preventivno cijepljenje koje provode „neEU“ zemlje u našem okruženju. EU je svoju strategiju koncipirala prije svega kao zaštitu „vanjskih granica“, jer još neko vrijeme od bolesti nisu ugrožene članice koje su najznačajnije u govedarskoj proizvodnji mlijeka i mesa.

Prema dostupnim podacima troškovi preventivnog cijepljenja u RH procjenjuju se na oko 17 milijuna kuna. Računajući s prosječnim troškom od 14,89 kn po cjevivu i oko 296 tisuća grla odraslih goveda iznad 6 mjeseci starosti radi se o trošku od oko 6,8 milijuna kuna. Prosječni veterinarski troškovi cijepljenja su oko 1,5 USD ili 9,90 kn po grlu ili 4,5 milijuna kuna za cijelo stado. Tako bi za procjenjenih odraslih grla troškovi ove mjere kod nas trebali biti oko 11,3 milijuna kuna. Godišnji troškovi stalnog ponavljanja ove mjere mogli bi biti oko 70% ili oko 7,8 milijuna kuna. Kako smo uvijek kod provedbi sličnih mjera u poljoprivredi dosizali gornje troškovne granice, možemo očekivati da ćemo bez racionalizacija troškova biti puno bliže procjeni od 17 milijuna kuna.

Uz ovaj izravni trošak treba razmotriti i gubitke u prihodima govedarstva primjenom preventivnog cijepljenja na cijeloj populaciji odraslih goveda. Ukupna vrijednost poljoprivredne proizvodnje u Hrvatskoj je oko 13 milijarda kuna, a procjenaukupne vrijednosti prihoda od govedarstva je oko 20% ili 2,6 milijarda kuna. Gubici proizvodnje mlijeka i prirasta mesa od 1 do 3% zbog posljedica oporavka goveda i uporabivosti mlijeka i mesa nakon cijepljenja znače novčani gubitak od 26 do 78 milijuna kuna. U uvjetima kada naši proizvođači mlijeka unatoč dobrim proizvodnim rezultatima zaostaju po dohotku za boljim zemljama članicama EU, ali i zemljama okruženja za 50-120 € po muzenoj kravi, odnosno tovljeniku, postavlja se opravdano pitanje pravednog obeštećenja proizvođačima.

Također, bilo bi dobro razmotriti opravdanost preventivnog cijepljenja cijele populacije goveda iznad 6 mjeseci starosti i primjene selektivnog modela zaštite od širenja bolesti uklanjanjem svih goveda u krugu do 3 km i cijepljenja izvan tog kruga do udaljenosti od 25 km. Na procijenjenoj populaciji od 3% to bi značilo ekonomsku štetu od uklanjanja tovnih i muznih goveda od 52,9 do 73,8 milijunakn (800-1200 €/grlo) te troškove cijepljenja okolnih stada (5-7% ukupne populacije) u iznosu od 0,54 milijuna kn. S procjenom gubitka proizvodnje na cijepljenom stadu od 1,3 do 3,9 milijuna kn to bi sveukupno značilo ukupne troškove i štetu od 57,4 do 83,8 milijuna kn. I to sve s pretpostavkom da bi se bolest pojavila na manjim obiteljskim farmama, a ne velikim proizvodnim sustavima.

Ova jednostavna i gruba računica pokazuje da je preventivno cijepljenje protiv kožne kvrgavosti goveda potrebno i ekonomski opravdano ali je svakako prije trebalo analizirati sve troškove i koristi preventivnog cijepljenja, kao i isplativost pojedinih mogućnosti izbora za sljedeće razdoblje. Na taj način svi u lancu provedbe ove mjere bili bi na vrijeme obaviješteni i cijeli postupak bi se proveo učinkovitije sa što manjim posljedicama za tekuću proizvodnju.

#### Zaključno

Već smo se odlučili na preventivno cijepljenje. Ove godine je ono s tehnološkog stajališta došlo već prekasno, budući se preventiva obično provodi na početku, a ne na kraju ljetnog razdoblja kad je moguća ugroza najveća. Realno je pretpostaviti da ćemo s cijepljenjem nastaviti sljedeće godine, jer je rizik oboljenja goveda sada već stalna kategorija. Potrebno je dobro objasniti uzgajivačima na

terenu odnos koristi i troškova ove mjere ali prije toga, koliko je važno ne poticati promet odraslih životinja kod mliječnog govedarstva i kontrolirati promet tovnih životinja. Na vagi je s jedne strane izravni trošak cijepljenja od 4,87 EUR-a po grlu, te mogući gubitak oko 26,35 EUR-a od pada vrijednosti proizvodnje i povećanog troška proizvodnje zbog cijepljenja, te s druge strane mogući pad vrijednosti proizvodnje za preko 300 EUR-a u slučaju oboljenja do 40% stada koje nije preventivno cijepljeno. Također je nepovoljna opcija rizik od štete i reakcije nakon pojave bolesti kad su već na razini manjoj od 3% populacije goveda troškovi i gubici nekoliko puta veći od modela preventivnog cijepljenja. Pogotovo kod većeg stada ekonomski je s državnog stajališta opravdano platiti „premiju osiguranja“ kroz preventivno cijepljenje koja je višestruko manja od mogućeg izravnog gubitka. Samo je potrebno provedbu mjere upotpuniti obeštećenjem mogućeg pada dohotka kako se ne bi narušavao gospodarski položaj proizvođača.